

LACHATA ISTVÁN

A TANÁRJELÖLTEK FELKÉSZÍTÉSE A CSALÁDI ÉLETRE NEVELÉSRE

RESÜME: (Die Vorbereitung der Studenten der Pädagogischen Hochschule auf die Erziehung zum Familienleben) Der Verfasser der Artikels untersucht die relevanten Faktoren der Vorbereitung auf die Erziehung zum Familienleben.

Unter diesen analysiert er den Lehrstoff der Hochschullehrpläne und — lehrbücher im Zusammenhang mit der Erziehung zum Familienleben sowie Vorlesungen und Seminare, die sich mit diesem Thema auseinandersetzen.

Er stellt fest, daß die untersuchten Materialien nicht ausreichende Grundlagen bzw. Hinweise für die zukünftigen Lehrer enthalten.

Den größten Teil der Studie nahmen die Meinungen der Studierenden des 4. Studienjahres hinsichtlich dieser Problematikein.

Es geht hervor, daß eine stattliche Anzahl der Studierenden unzureichend auf diesen Aspekt der Erziehung vorbereitet sind.

A nevelés — s így a családi életre nevelés is — az egész társadalom ügye, mégis kiemelkedő szerepe van benne a pedagógusnak.

A családi életre nevelés iskolai bevezetése nyomán gyorsított tanfolyami felkészítésben részesültek egyes nevelők, általában az osztályfőnöki munkaközösségek vezetői. Az elgondolás az volt, hogy ilyen továbbképzésre csupán néhány évig lesz szükség, mert az újonnan végzett tanárok már kellő szakmai kompetenciával rendelkeznek e téren is. Vajon reális volt-e ez az elképzelés?

A következőkben a tanárjelöltek családi életre nevelésre való felkészítését vizsgáljuk meg, a dokumentumok adta lehetőségek, másrészt a negyedéves hallgatók véleményeinek és ismereteinek tükrében. Az utóbbiakra 158 tanárjelölt (az összes végzős hallgatók 76,3 %-a az 1985—86-os tanévben) kérdőíves felmérésből, valamint 10 negyedéves hallgatóval készített interjúból következtettem. (1)

TANTERVEK:

A tanterv hivatalos dokumentum, amely az elsajátítandó művelődési anyagot tartalmazza. A népesedéspolitikai határozat megjelenése óta három tanterv jelent meg, illetve van forgalomban a tanárképző főiskolákon. Ezekben a családi életre neveléssel kapcsolatban utalásokat, vonatkozásokat kerestünk.

Az 1973-as tanterv (2) pedagógiai pszichológiai és nevelésméleti tananyagának részletezésében *nem kapott helyet a családi életre nevelés*. Csak a pedagógia szakos képzésben (a nevelésméletben) szerepel a studium; valamint még két mondat: "A nemi nevelés problémái az általános iskolában. Bevezetés a szexuálpszichológiába." (3) A kötelezően választott kollégiumok között megtaláljuk a szexuálpedagógiát is.

Az 1976-os tanterv (4) hasonlóan kezeli témánkat, mint az előző. A pedagógia szak tananyagában ismét helyet kapott a szexuálpedagógia, de *már nincs említés a családi életre nevelésről*, vagy a nemi nevelés iskolai problémáiról. Az előbbi téma csak a kötelezően választható kollégiumok között szerepel.

Az 1984/85-ös tanévtől kezdve új tanterv (5) van használatban, mely a korábbiak átdolgozott kiadása. Egyik tantárgy részletezésekor sem találunk azonban utalást a családi életre nevelésre. Érdekes, hogy a családi nevelés sem szerepel már tételesen megemlítve a "Nevelésmélet, didaktika és nevelésszociológia" tantárgy anyagában. Változatlanul helyet kapott a téma a pszichológia tantárgyban.

Ha újból áttekintjük az említett tanterveket, furcsa kép tárul elénk: dacára a családi életre nevelés fontosságának, *az egymás után következő tantervek egyre mostohábban bánnak e témával; tételesen, a minden hallgatóra vonatkozó közös tantárgyak anyagában nem is kapnak helyet*.

TANKÖNYVEK:

A tárgyalt időszak elején, az 1971-ben megjelent pedagógiai tankönyv (6) volt forgalomban. Ezt a népesedéspolitikai határozat érvénybe lépése előtt írták, viszont tükrözte a Művelődési Minisztérium, az Egészségügyi Minisztérium és a KISZ közös állásfoglalását az ifjúság szexuális nevelésére vonatkozóan.

A szocialista humanizmusra nevelés alpontjaként 4 oldal jut erre a fontos témára. Szó van benne a családi életre nevelésről általában, s mindössze *három kis bekezdés (összesen 29 sor) jut a nevelés módjára*. Ez igazán nem sok, különösen akkor, ha arra is gondolunk, hogy a következő – ezt felváltó – tankönyv csak 1980-ban jelent meg, vagyis a családi életre nevelés iskolai bevezetése után 4-5 ta-

nárnemzedék hagyta el a főiskolát (köztük a levelezők, akik előadásokat sem hallgathattak) úgy, hogy nevelőmunkájában csak erre az információra támaszkodhatott.

Időrendben itt kell említést tennünk az egyetlen, csak a családi életre neveléssel foglalkozó jegyzetről. A dr. Komlósi Sándor által szerkesztett "Családi életre nevelés" c. kiadvány (7) sajnos elég későn, csak 1979-ben jelent meg, de használata sosem volt általánossá téve. Csak a pedagógia szakosok tankönyve volt. Speciálkollégiumok hallgatói, érdeklődő diákok, a gyakorló pedagógusok azóta is keresik, de mindhiába, mert nem adták ki újra.

Ez az írás mindmáig a legátfogóbb, legteljesebb, a pedagógus számára igen sok hasznos ismeretet nyújtó kiadvány. Foglalkozik többek között a családi életre nevelés bevezetésének szükségességével, hazai és külföldi előzményeivel, családpszichológiával és családjoggal. Széleskörű ismereteket ad a családról, annak funkcióiról, fejlődési tendenciáiról. Végül megfelelő részletességgel tárgyalja a családi életre nevelés jellemzőit az egyes életkori szakaszokban, majd az *iskola feladatait és teendőit e téren. Ez utóbbit azonban sajnos csak 16 oldalon.*

Az 1981-ban kiadott Pedagógia II. tankönyvben (8) egy egész fejezet foglalkozik a családdal, s ezen belül *2,5 oldal a családi életre neveléssel.* Tárgyalja az iskolai bevezetés okait, jelentőségét, elhelyezi a témát az egész nevelés rendszerében, és ismerteti a sajátos nevelési feladatokat. Kitér arra, hogy a családi életre nevelésben preferált szerepe van az osztályfőnöknek. Az iskolai teendők további részletezése helyett hivatkozik az OM által kiadott segédanyagokra, valamint a már említett "Családi életre nevelés" c. jegyzetre. Ide két megjegyzés kívánkozik:

Heves megyei iskolák egész sorában tapasztaltuk, hogy az említett OM dokumentumok (több mint 10 éve jelentek meg) jelentős része elkallódott, elhasználdott, s ha van belőlük, közel sem olyan példányszámban, ahány osztályfőnök dolgozik egy-egy iskolában.

A "Családi életre nevelés" c. jegyzetet nem adták ki újra, hozzájutni szinte lehetetlen, tehát tulajdonképpen nem jöhet szóba információforrásként a megoldatlan problémák előtt álló tanárjelölt, illetve gyakorló pedagógus számára.

A másik tantárgy, amely a hallgatók közvetlen felkészítését szolgálhatja témánkban, nyilvánvalóan a pszichológia.

A tanárképző főiskolákon 1973-tól két pszichológia tankönyv volt használatban. A korábbiiban (9) *nincs szó a családi életre nevelésről.* Természetesen közvetve több ismeret, illetve anyagréész felhasználható a témához, elsősorban az, amely a családi nevelés pszichológiai hatásairól szól. Ez a tankönyvben 4 oldalt foglal el.

A pszichológia tankönyv megreformált, bővített kiadása 1976-ban jelent meg (10). Az új koncepcióknak megfelelően *már tartalmazza a családi életre nevelést* a pedagógiai pszichológia részben. *10 oldalon* tárgyalja a megfelelő felkészültséghez szükséges alapkövetelményeket, a pszichoszexuális neveltségi szint vizsgálatát, s majd konkrétan néhány nevelési probléma (maszturbáció, pornográfia, trágár beszéd, nemikapcsolatok) pszichikus hátterét és megoldását, valamint a nemi szerepmagatartás alakíthatóságát.

Sok tekintetben felkészít a nevelés hogyanjára is, s véleményünk szerint *a tanári munkához az egyik legtöbb segítséget nyújtó tankönyvrész*. Ugyanakkor meg kell említeni hibáját, hiányosságát is: családi életre nevelés címszó alatt tkp. csak a *nemi nevelésről* szól. A tanárképző főiskolák jelentős részében ma is ezt a pszichológia tankönyvet használják a hallgatók.

Összefoglalva a tankönyvekről elmondottakat megállapítható, hogy nem nyújtanak biztos és elegendő alapot, útbaigazítást a gyakorló pedagógus családi életre neveléséhez. Bár egy tankönyvrészlet értékét nem lehet oldalakban mérni, mégis figyelmet érdemlő tény, hogy a bonyolult, összetett és nehéz problémakörrel a pedagógia tankönyvek csak néhány oldalon foglalkoznak.

ELŐADÁSOK, SZEMINÁRIUMOK

Azzal vigasztalhatnánk magunkat, hogy nem minden a tankönyv, hisz információforrásként ott van mellette (legalábbis a nappali tagozaton) az előadás és a szeminárium. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy a tanterv által meghatározott tananyagban belül a *családi életre nevelésre* szerencsés esetben is *csak 1-2 óra jut*. Ez nagyon kevés, még akkor is, ha tudatában vagyunk annak, hogy más anyagrész tárgyalásánál is utalás történik a családi életre nevelésre, lévén az az egész személyiségfejlesztés része.

A tanterv gyakorlatra, szemináriumra ajánlja a kiscsoportos foglalkozásokat, vitákat, melynek keretében a családi életre nevelés is megtárgyalásra kerülhetne. A probléma az, hogy valódi kiscsoportos foglalkozásra a magas hallgatói létszám miatt csak ritkán van lehetőség.

A felkészítés nehézségeit ecsetelve megemlítjük még, hogy e téma hatékony és eredményes tanításához nincsenek megfelelő szemléltető anyagok (korszerű filmek, videofelvételek, diafilmek stb.).

A VÉGZŐS HALLGATÓK SZAKMAI FELKÉSZÜLTSGE:

A kérdőív első kérdése azt vizsgálta, mennyire tartják szükségesnek a hallgatók a családi életre nevelést az általános iskola felső tagozatában. Differenciált véleményüket kértük az említett feladat négy összetevőjével kapcsolatban. (11)

TÉMAKÖRÖK

	I.		II.		III.		IV.	
	N(%)	N'(%)	N(%)	N'(%)	N(%)	N'(%)	N(%)	N'(%)
Válaszolt	94,3	100,0	96,2	100,0	98,7	100,0	99,4	100,0
Igen	80,4	85,2	86,7	90,1	97,5	98,7	96,8	97,5
Nem	13,9	14,8	9,5	9,9	1,2	1,3	2,5	2,6

Többségük úgy véli, hogy mind a négy témakörrel foglalkozni kell az általános iskolákban. Különösen így gondolkoznak a nemi nevelésről (III. és IV. témakör). *Kevésbé elfogadott és szükségesnek vélt az I. és II. témakör.* Vajon mi erre a magyarázat?

Gondolhatunk arra is, hogy a közfelfogás különösen a nemi nevelésben lát hiányosságokat, e területen élt (él) sokáig számos tabu, s ezért fokozott szükségességét látja a tanárjelöltek a nemi nevelésnek. A hallgatókkal készített interjúk (valamint a kérdőívekre tett megjegyzések) arra hívták fel a figyelmünket, hogy több hallgató feleslegesnek találja a családmódel és a családi nevelés szavak előtt a megkülönböztető "szocialista" jelzöt.

Az első és második témakört illetően a megkérdezetteknek közel 10–15 %-a elutasítólag felelt. Külön bizonyítást nem igényel, hogy aki szükségtelennek tartja a családi életre nevelést (vagy annak egy részét), nem fogja munkáját hittel, lelkesedéssel, lelkiismeretesen végezni.

A felkészültség komplex fogalmát a családi életre neveléssel kapcsolatos ismeretekre, módszertani kultúrára, pszichoszexuális érettségre, kapcsolatteremtő készségre, érzelmi hozzáállásra (motiváltságra) bontottuk. A következőkben az ezekkel kapcsolatos vélemények vizsgálatára került sor.

"Véleménye szerint megfelelő felkészítést nyújtott-e a főiskola arra, hogy Ön majd eredményes családi életre nevelést folytasson?" - kérdeztük.

	Ismeretek		Módszertani kultúra		Pszichoszexuális érettség	
	N(%)	N'(%)	N(%)	N'(%)	N(%)	N'(%)
Válaszolt	96,8	100,0	96,2	100,0	93,0	100,0
Igen	49,2	50,9	13,3	13,8	55,7	59,9
Kevéssé	35,4	36,6	51,3	53,3	29,7	32,0
Nem	12,0	12,5	31,6	32,9	7,6	8,1

Az ismeretek rendszere, a módszertani felkészültség a tanár magasszintű nevelő munkájának, ezzel együtt magabiztosságának, szuggesztivitásának alapfeltételét képezi.

Nos, e téren igen sok hiányosságot jeleznek a válaszok. Határozott igennel csak a hallgatók 50,9 %-a, illetve csak a 13,8 %-a felelt a feltett kérdésekre. Különösen az utóbbi adat a megröbbentő. Ez, s a "kevéssé" és "nem"-mel felelők széles tábora nagy ismeretbeli és módszertani tájékozatlanságról, tanácstalanságról árulkodik.

Szilágyi szerint: "alapvető személyiségkövetelmény ..., hogy a nevelő pszichoszexuális fejlettsége érje el a felnőtt kornak megfelelő, egészséges átlagszínvonalat." (12)

A pszichoszexuális fejlettség többek között érzelmi-indulati érettséget, megfelelő nemi identitást, helyes nemi-szerep magatartás, szimmetrikus partnerkapcsolatok létesítésére való képességet, kongruens viselkedést jelent. Kialakításában jelentős része lehet a főiskolai képzésnek és életnek is.

A hallgatók közel 60 %-a tartotta megfelelőnek, s több mint 40 %-a kevésbé, vagy nem tartja elfogadhatónak a saját pszichoszexuális érettségét.

A családi életre nevelés egyik kulcsfigurája a pedagógus. Nevelő munkájának hatékonysága jelentős részben azon is múlik, milyen tanár-diák viszonyt tud kialakítani, milyen a kapcsolatteremtő képessége. Különösen igaz ez a nemi nevelésre, amely a tanulók intimszféráját érinti, s ahol pozitív interperszonális kapcsolat nélkül lehetetlen jó eredményeket elérni.

	Kapcsolatteremtő képesség		Érzelmi hozzáállás	
	N(%)	N'(%)	N(%)	N'(%)
Válaszolt	95,6	100,0	96,8	100,0
Igen	43,7	45,7	60,1	62,1
Kevésbé	38,6	40,4	28,5	29,4
Nem	13,3	13,9	8,2	8,5

A válaszolók 45,7 %-a elégedett kapcsolatteremtő képességének mértékével, s a maradék — több mint 50 % — kevésbé, vagy nem tartja megfelelőnek e képességét. Megdöbbentő tények ezek, amelyek káros hatással vannak a tanárjelöltek, később a tanárok szakmai identitástudatára.

Érdekelt bennünket, hogy szívesen vállalkoznak-e majd hallgatóink a családi életre nevelésre, hiszen az érzelmi hozzáállás motiválja a tevékenységet. E kérdésre kedvezőbb válaszokat kaptunk, mint az előbbiekre.

A hallgatók 62,1 %-os pozitív érzelmekkel készült a nevelő munkára, de közel 40 %-ukkal nem tudtuk megszerettetni a tevékenységet.

Összefoglalva az előbbieket, megállapítható, hogy a hallgatók meglehetősen elégedetlenek a főiskola felkészítő munkájával.

A felmérésben résztvevő negyedévesek már több-kevesebb gyakorlattal rendelkeznek a nevelésben-oktatásban. Feltételezzük, hogy a tapasztalatok minősége hat véleményükre és későbbi munkájukra is.

A látottak alapján a tanárjelöltek *biológiai szemléletűeknek*, (44,9 %) s csak *a puszta tényeket közlő, racionális jellegűnek* (42,5 %) ítélik az általános iskolai családi életre nevelést általában.

Nincsenek jó véleménnyel a nevelés minőségéről sem, hisz azt *legtöbbször* (45,5 %) *gyengének*, *kevésbé* (38,3 %) *közepesnek és nagyon gyengének* (1,49 %) *tartják*. Csak két jó minősítés szerepel a válaszokban, és senki nincs, aki kiválóan értékeli a családi életre nevelést. Értelmezésünk szerint ez azt jelenti, hogy tanárjelöltjeink eddigi gyakorlatuk során alig találtak olyan modellel, mellyel azonosulni tudnának, s következésképpen azt felhasználni tudnák saját nevelőmunkájuk során.

Megvizsgáltuk azt is, hogy hallgatónk véleménye szerint kinek (vagy minek) a hatása a legerősebb a tanulókra a családi életre nevelésben? A válaszok összesítése szerint a hatékonysági sorrend a következő:

- I. helyen a szülők,
- II. helyen a pedagógusok,
- III. helyen a tömegkommunikáció,
- IV. helyen az orvosok szerepelnek.

A pedagógusok tehát a szülők után, az előkelő második helyre kerültek. Ezt úgy is értelmezhetjük, hogy egészséges önbizalma van a tanárjelölteknek, bíznak saját hatékonyságukban.

Összefoglalva a három utolsó kérdésre adott feleleteket, megállapítható, hogy a hallgatók — tapasztalataik alapján — kedvezőtlen véleményt alakítottak ki a jelenlegi iskolai családi életre nevelés jellegéről és minőségéről. Megítélésük nyilván befolyásolja majd munkájukat. Elégedetlenségük pozitív változtatásokra is sarkallhatja őket, de bizonyos passzivitásra, belenyugváásra is készíthet. Látva, hogy hatékonyságukat magasra értékelik, abban bízunk, hogy készek lesznek a jelenlegi állapot jobbítására. Megítélésünk szerint azonban erre többé-kevésbé felkészületlennek érzik magukat. E konfliktushelyzetben a tanárképzők segíthetnek oly módon, hogy alaposabb képzésben részesítik a hallgatókat.

A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a családi életre nevelés komplexumának leggyengébb láncszeme a nemi nevelés. A továbbiakban — ha nem is a teljesség igényével — azt tanulmányozzuk, hogy a sokak által "kényesnek" tartott feladatra hogyan készültek fel hallgatónk.

A szexuális neveléshez speciális biológiai, pszichológiai ismeretekre van szükség. Vajon kaptak-e a hallgatók elegendő információt a nemiséggel kapcsolatban? Feleleteiket a következő táblázatban összesítettük:

	N(%)	N'(%)
Válaszolt	98,1	100,0
Igen	75,3	76,8
Nem	22,8	23,2

Növendékeink közül negyedrésze (23,2 %) nem tartja elegendőnek a nemiséggel kapcsolatos ismereteit. Kétségtelen, hogy ezért nemcsak a főiskola felelős, bár sokat tehetne ennek enyhítése érdekében. Elgondolkodtató: ha eddig nem kaptak elegendő információt ezek a fiatalok, ki és hol fogja ezt nekik megadni ahhoz, hogy a családi életre nevelést magas szinten művelhessék majd az iskolában?

Megvizsgáltuk azt is, hogy a tanárjelöltek szülei hogyan "kezelték" a szexuális kérdéseket.

	Összesen		Nő		Férfi	
	N(%)	N'(%)	N(%)	N'(%)	N(%)	N'(%)
Válaszolt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Igyekezett távol- tartani	17,7	17,7	18,2	18,2	16,7	16,7
Segítettek, magyaráztak	26,6	26,6	29,1	29,1	20,8	20,8
Semlegesen viselkedtek	55,7	55,7	52,7	52,7	62,5	62,5

A szülő magatartásával a gyerek azonosul, s azokat mintaként kezeli. A tanárjelöltek 17,7 %-át represszív, 26,6 %-át progresszív, míg a legnagyobb részét (55,7 %) közömbös nevelésben részesítették. A lányokat több represszív (különbség 1,5 %), több progresszív (8,3 %) és kevesebb közömbös (9,8 %) hatás érte a családban.

Megállapítható, hogy a tanárjelölteink otthon nagyrészt (73,4 %) korszerűtlen nemi nevelésben részesültek. A progresszív viselkedést kivéve egyik szülői magatartás sem kedvező a fiatalok pszichoszexuális fejlődése, — különösen nem a pedagóguspályára való előkészítése szempontjából.

A következő kérdés a nemi erkölcs fő követelményeire vonatkozott. A tanárjelöltek szerint ezek a következők:

	Összesen		Nő		Férfi	
	N(%)	N'(%)	N(%)	N'(%)	N(%)	N'(%)
Válaszolt	82,3	100,0	83,6	100,0	79,2	100,0
Nem tudja	3,8	4,6	3,6	4,3	4,2	5,3
Monogámia, hűség	25,3	30,8	26,4	31,5	22,9	28,9
A másik fél tisztel- te, megbecsülése	26,6	32,3	26,4	31,5	27,1	34,2
Kölcsönös szerelem	31,6	38,5	35,5	42,4	22,9	28,9
Kölcsönös diszkréció	11,4	13,8	11,8	14,1	10,4	13,2
Őszinteség a felek között	5,1	6,2	2,7	3,2	10,4	13,2
Felelősségvállalás	14,6	17,7	17,3	20,7	8,3	10,5
Kölcsönös örömszerzés	10,1	12,3	10,9	13,0	8,3	10,5
Egyéb válaszok	48,7	59,2	50,9	60,9	43,8	55,3

(Megjegyzés: ugyanaz a hallgató több választ is adhatott.)

Ami az értékelésnél azonnal szembetűnik az, hogy viszonylag sokan nem válaszoltak, egyesek bevallották, hogy nem tudnak válaszolni. Érdekes, tartalmas válaszokat a férfiak 3/4 részétől, a nők 4/5 részétől kaptunk.

A másik feltűnő tény: igen magas az ún. "egyéb" válaszok aránya, amelyeknek statisztikai részletezése és feldolgozása — tekintettel sokféleségükre (pl. "gyengédség", "természetesség", "empátia", "minden lehet, ami a másiknak jó", "higiénia" stb.) — szinte megoldhatatlan.

Megállapítható, hogy hiányos a nemi erkölcs jellemzőinek felsorolása, kevésbé fontos követelményeknek nagyobb hangsúlyt adnak a válaszok, s végül, hogy egyes felsorolt követelmények, melyek kétségkívül kis arányban elfogadottak. Valószínűleg a hagyományos kettős erkölcs következménye, hogy a nők sokkal nagyobb arányban tulajdonítanak szerepet a kölcsönös szerelemnek és felelősségvállalásnak.

Az eredmények nagy vonalakban megegyező képet mutatnak Szilágyi Vilmos kutatásainak eredményeivel (13). Egyetértünk Szilágyi azon véleményével is, hogy: *"A családi életre nevelés kötelező iskolai bevezetésének sikere jelentős részben azon múlik, mennyire tudjuk a pedagógusjelölteket és természetesen a gyakorló pedagógusokat is felkészíteni a magánélet korszerű normáinak továbbadására."* (14)

A kérdőív tartalmazott négy olyan konfliktusszituációt is (amely az iskolai életben potenciálisan előfordulhat), mellyel kapcsolatban megoldást kértünk, felszólítva a válaszolót, írja le mit tenne majd tanárként hasonló helyzetben.

A válaszokat a következő táblázatban összesítettük:

	A.		B.		C.		D.	
	N(%)	N'(%)	N(%)	N'(%)	N(%)	N'(%)	N(%)	N'(%)
Válaszolt	97,5	100,0	100,0	100,0	93,0	100,0	96,2	100,0
Nem tud	7,0	7,1	0,6	0,6	1,3	1,4	1,3	1,3
Represszív	11,4	11,7	32,3	32,3	-	-	1,9	2,0
Progresszív	25,9	26,7	25,3	25,3	91,7	98,6	89,2	92,8
Közömbös	46,2	47,4	26,0	26,0	-	-	8,6	0,6
Nem minősíthető	7,0	7,1	15,8	15,8	-	-	3,2	3,2

A szituációmegoldás azt vizsgálta, hogy milyen megoldást alkalmazna a jelölt.

Kívánatos lenne a szexualitást elfogadó, fejlesztő, segítő, progresszív magatartás, amely a családi életre nevelés céljainak is megfelel. A represszív nevelés ezzel szemben késlelteti a pszichoszexuális fejlődést, fékezi vagy megakadályozza a nemek közeledését, szorongást kelt, büntudatot ébreszt, s fenyegeti, bünteti az előbb említett megnyilvánulásokat. Harmadik kategóriaként a közömbös magatartást alkalmaztuk.

Sajnos nem sikerült minden megoldást megnyugtatóan besorolni a három kategória valamelyikébe. Előfordult, hogy valaki túl rövid válaszával nem adott a besoroláshoz elegendő információt, ellentmondásos volt a reagálása, vagy kitérően reagált. (Pl.: az "A" szituációnál: a válaszában csak kifogásolta, hogy a maszturbálás iskolai WC-ben történik; vagy: "ilyen, hogy a gyereke nyitok, nem fordulhat elő". A "B" szituációnál: "az ilyen újságot én is megnézném" stb.). Az ilyen és hasonló válaszokat a "Nem minősíthető megoldás" kategóriába soroltuk.

Elemézve az egyes szituációk megoldásmódjait megállapítható, hogy a kívánatos – progresszív – reagálások aránya esetenként változott, és legjobb a C. és D. esetben volt. Ismét kitűnik, hogy nincs ún. progresszív vagy represszív tanár a nemmi nevelésben: míg az egyik szituációban korszerűen, megfelelően reagál a tanárjelölt, addig a másokban hagyományos vagy idejétmúlt módon próbálja megoldani a

nevelési problémákat. A magyarázatnál a felmérés összes eredményét figyelembe kell venni. A leendő nevelők felkészültségében sok fehér folt van, kívánt attitűdjeik sok esetben nem alakultak ki, s ennek következtében *reagálásuk, konfliktusmegoldásuk nem mindig tudatos, sokszor bizonytalan és következtelen.*

ÖSSZEFOGLALÁS:

A negyedéves tanárjelöltek tekintélyes része kevésbé felkészült a tanulók magas színvonalú családi életre nevelésére. A hiányosságok okát elsősorban a jelenlegi főiskolai képzés – ezen belül a családi életre nevelés mostoha feltétel – és lehetőségrendszerében kell keresnünk.

A főiskolai tanterv nem tartalmazza a családi életre nevelés követelményét, jelenleg nincs forgalomban e részfeladathoz megfelelő tankönyv (vagy tankönyvi fejezet); a célhoz képest kevés idő jut előadásokon és szemináriumokon e témával való foglalkozásra; nincsenek meg a szükséges tárgyi feltételek (könyvek, diáorok, filmek, videofelvételek stb.).

A főiskolai oktatók lelkesedése, igyekezete nem pótolhatja e hiányosságokat. A levelezők felkészítése még gyengébb, hisz előadásokon, szemináriumokon sem vesznek részt.

Ahhoz, hogy az általános iskolai tanulók családi életre nevelésében jelentős eredményeket érjünk el, többek között a jövő pedagógusait kell alkalmassá tenni e komplex és nehéz feladatra úgy, hogy a pedagógusképzés során *jelentőségének megfelelő arányban, megfelelő módon és a célnak megfelelő feltételrendszer között* foglalkozzunk a hallgatók ilyen irányú felkészítésével.

MEGJEGYZÉSEK, FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A legújabb főiskolai tanterv bevezetése napjainkban történik. A tanulmány megállapításai a megelőző időszakra vonatkoznak.
2. Az általános iskolai és az óvodai pedagógusképzés tantervei az 1973–74. tanévtől. Művelődési Minisztérium 1973.
3. Az általános iskolai és az óvodai pedagógusképzés tantervei az 1973–74. tanévtől. Művelődési Minisztérium 1973.
4. Az általános iskolai és az óvodai pedagógusképzés tantervei az 1976–77. tanévtől. Művelődési Minisztérium 1976.
5. A tanárképző főiskolák tanterve, Művelődési Minisztérium 1984.
6. Pedagógia. Tankönyvkiadó 1971.
7. Családi életre nevelés. Egységes jegyzet. Szerk.: dr. Komlósi Sándor. Tankönyvkiadó, Bp., 1979.
8. Pedagógia II. Szerk.: dr. Szántó Károly. Tankönyvkiadó, Bp., 1979.
9. Pszichológia. Szerk.: dr. Geréb György. Tankönyvkiadó, Bp., 1974.
10. Pszichológia. Szerk.: dr. Geréb György. Tankönyvkiadó, Bp., 1976.
11. Az iskolában bevezetett családi életre nevelés négy témaköréről van szó:
 1. A család fogalma, helye a szocialista társadalomban, a szocialista családmódel, családtervezés.
 2. A gyermek helye a családban; a szülőkkel és családdal kapcsolatos magatartás követelményei, a szülők nevelési feladatai, a nevelés alapvető ismerei.
 3. Fiúk-lányok kapcsolatának erkölcsi alapjai, esztétikai és magatartásbeli követelményei.
 4. A nemek sajátosságai, fejlődése; a fogamzás és a születés anatómiai és élettani alapjai; a nemi higiénia, és az egészséges nemi magatartás szabályai.
12. Szilágyi Vilmos: Bevezetés a szexuálpedagógiába. (Főiskolai jegyzet) Tankönyvkiadó, Bp., 1974. 87.
13. Szilágyi Vilmos: Pszichoszexuális fejlődés – párválasztási szocializáció. Tankönyvkiadó, Bp., 1976.
14. Szilágyi Vilmos: I. m. 97.